

Nattoralik pillugu paasissutissat – Kalaallit Nunaanni nattoralik

Paasissutissat nalinginnaasut

- Kalaallit Nunaanni nattoralik europami nattoralimmiit aallaaveqartuuvoq. Eqqissisimatilluinnarneqarpoq, piaraalu ulluniit peerneqarnissat inerteqqutaalluni. Issittumi silap pissusaanut naleqqussarsimanerup kinguneratigut malunnaatilimmik angineruvoq qimagunnerlu ajortuulluni.
- Nunarsuarmi timmissani immikkoornersat ilagaat, amerlanngillat mianernartuullutillu.
- Ukiut tuusintilikkaat ingerlaneranni Kalaallit Nunaanni issittumut naleqqussarsimasoq.
- **Uumasogatigiit:** Kalaallit Nunaata kitaani siaruarsimaffimmi amerlanerpaamik 200-t piaqqiortuupput, Nunap Isuaniit Qeqertarsuup Tunuata tungaanut. Tamaanga piaqqat, amerlassusaat ilisimaneqanngilaq, soorlu nattoralit utoqqaanerit assigalugit.
- Killiffik: Uumasogatigiit allannguajaatsuupput, kisiannili Europamiittutulli amerlassusaat uppersarneqanngillat.
- Nattoralik mianernartutut nalilerneqarpoq pissutigalugu, ivanerisa nalaanni sila allanngorartaqimmat taamaallutik piaqqiornerat annikillisillugu, tassalu piaqqat ukiuni ajornerni 80%-it tungaannut iluatsinngitsoortarmata (2025). Akerlianili silaqqitsillugu ukiorikkaangat piaqqiornerit 80%-it tungaannut iluatsittarput (2023).

Pissusilersuutit nerisassatullu toqqartagaat

- Nattoralik sineriammi piniarnerusarpoq imermut qaninnerusuni.

Piaqqat pissusilersuutaat

Piaqqat (1-6-inik ukiullit) nunap ilaanik naalagaaffigisaqanngillat sumiiffinnilu nerisassaqaarfiulluartuni ataatsimoortarlutik. Tamanna pinerusarpoq sumiiffinni nattoralinnit utoqqaanerusunik piaqqiortuniillu naalagaaffineqanngitsuni, tassa taakkuummata piaqqanik naalagaaffigisaminniittunik malersuisarmata. Piaqqat ataatsimoortut nerisassanut qanittuniikkajuttarput, tassanilu nerisassat pilerngunneqakkajuttarput. Nerisassat pilerngunneqaraangasa suleqatigiittutut isikkoqarsinnaapput kisiannili taamaangilaq, tassami piaqqat suleqatigiinneq pissuserinngilaat. Kisimiillutik nerisassanik piniartarput.

Piaqqiorneq

Nattoralik kujataani apriliip naanerani manniliortarpoq, avannarpasinnerusumili ass. Nuummi Maniitsumiluunniit manniliorneq maajip 1-ni pisarluni. Nalinginnaasumik marlunnik manniliortarput, 3-nik manniliorneq qaqutigoortuuvoq, mannillu ullut 38-t missaasa qaangiunnerini tukertinniarneqartarpoq. Piffissallu taassuma iluani piaqqiortup aappaa ulluminiinginnartarpoq.

Piaqqat alliarpornerat

Tukereernermik piaqqat ullut 70-it missaanni ulluminniittarput, 50 kg-llu missaannik nerisinneqartarlutik. Kingorna angajoqqaavisa, ukiup naanerani namminiilnnginneranni, sulii qaammatini 3–4-ni nerisittarpaat. Taamaakkaluortoq piaqqat affaat sinnerlugit, nalinginnaasumik ukiup siullip iluani toqusarput.

Nerisassat

- Aasakkut aalisagaanerupput 90%-it missaat

- 10%-ii tassaapput timmissat naloraarusillit miluumasullu mikinerusut aammalu tulukkat. Ingammik teriannissat piaqqat, aasakkut mikinerini nerineqartarput. Uku nerisarineqartartut suliniut Nattoralik/grønlands havørn aqqutigalugu uppersarneqarput, tassa piaraanerat tamakkerlugu ullunut arlalinnut pisat tikiunneqartartut assileneqarsimmata assillu aallaavigneqarnerisigut (Wille & Kampp, 1983).

- Avannarpassinnerusumi Kalaallit Nunaata kitaata sineriaani timmissat nerineqartartut Kalaallit Nunaata kujataaniit annertunerupput. Tassani pissutaavoq, avannaani timmissat naloraarusillit ikannerummata, soorlu mitit, serfat appallu. Ukiukkut pissutsit allanngortarput, tassani aalisakkat timmissallu toqunikut ikannerulersarmata.

- Aasaanerani miluumasunik uummarissunik anginernik piniartoqartarneranik ilisimatusarnikkut uppersaatissaqanngilaq, kisiannili ukiukkuunerusoq upernaakkuunerusorlu nattoralit savaaqqanik toqunikunik nerisarnerat qillortortarnerallu nalinginnaavoq.

Nattoralit timmisinnaassusaat piniakkaminnullu assartuisarnerat – timimikkut oqimaassusaat timmisinnaassusaallu

o Nattoralik inerisimasooq 4-7 kg-t akornanni oqimaassuseqakkajuttarpoq, arnavissallu angutivissaniit malunnartumik anginerusarput.

o Nattoralik annerpaamik timimi oqimaassusaata affaata missaanni tigummiarluni timmisinnaavoq, tamanna isumaqarpoq annerpaamik piniagaq 2-3 kg-mik oqimaassuseqartariaqassaaq. Kisiannili tamanna qaqutigoorpoq.

Timikkut killeqarnerit

- Nattoralip piniakkamik kivitsisinnaassusaanut arlallit peqqutaasarput:

o **Suluisa isorartussusaat:** 2,4 meterit tungaannut isorartutingisunik sulloqarluni nattoralik annertuumik kivitsisinnaavoq, taamaakkaluortoq nukiisa killeqartittarpaat.

o **Silaannaap aalaasia:** Piniakkap oqimaalligaluttuinnarnerani nattoralip timminermi nukiminik atuinerulersarpoq sulussornerulerlunilu.

o Tigummiarluni timmiguni assumukarneq pingaaruteqarpoq.

o Anori assorlugu timmiguni silaannaq sulussorneranut iluaqutaasarpoq, taamaalilluni oqimaatsumik tigummiaraluarluni silaannakkoorneq oqinnerulersarpoq.

o Assumukarnarni oqimaatsumik tigummiarluni timmineq nattoralimmut ajornarpallaarsinnaavoq, tassa nukiisa piginnaasai silaannakkoorsinnaassusaalu annikillisarnerata. Taamaakkaangat piniagaq nerillugu ilanngartorneqaaqartarpoq.

Piniagaq piniariaaserlu

- Piniakkap angissusaa:

o Nattoralik kivissinnaasani piniarumanerusarpai, soorlu aalisakkat, timmissat mikinerit ilaatiguinnarlu miluumasut mikisut. Tamanna piniagaani 95 %-iupput.

o Uumasut anginerit kivissinnaangisani (ass. puisit toqunikut uumasullu toqunikut anginerit) piffimmi nerinerusarpai, uumasullu allat nereqatigikkajuttarlugit soorlu teriannissat tulukkallu.

- **Piniariaaseq:**

o Nattoralik sineriak sinerlugu aalisakkanik timmissanillu naloraarusilinnik immamut toqqaannaq piniarnerusarpoq.

o Qillorniartarpoq inuillu najugaasa eqqaanni aamma nerisassaminik ujaasisarluni, ukiukkuunerusoq aalisakkat perlukoqaraangat.

- Pinngortitami ataqtiginnerup ilaatut uumasunut allanut pingaaruteqarpoq, soorlu teriannissanut timmissanullu napparsimasunut.

Paasissutissat soqutiginarlut

- Nattoralik sivisuumik nukimillu atuivallaarani silaannaap qanorissusaa atorlugu timmioraarsinnaavoq.

- Nattoralik immamiit kivissinnaangisaminik pisaqaruni, sulussuani atorlugit nunamut nalussinnaavoq. Immap sinaanut aalisagaq qaqittarpaa kingornalu suluni panerserniarlugit qummut qaqqamukakkajuttarpoq, tingisinnaanissaminullu anoreqalernissaa utaqqisarlugu. Tamanna aasakkuinnaq takuneqartarpoq, ukiukkut qerinnartillugu masappallaarluni timmisinnaajunnaassagami, ulorianarporlu.

Egaluit upernaakkut ingerlaartarnerat – Maajimi pissusilersuutaat

- Egaluit imermi tarajoqanngitsumi tarajulimmilu uumasut upernaakkut, amerlanertigut maajimi, sikuerukkaangat kuuillu sermeerukkaangasa imermut tarajulimmut nuuttarput. Tamaani nattoralit piaqqat takussaakkajuttarput.

- Piffissami tassani egaluit suffereernermik kingorna sanngiittarput, aasarlu tamaat inuussutissaqarluartunik nerisassarsioriarlutik immamukartarput kuunni majoqqinnginnermik tungaannut.

Kuuit aqqutigineqartarneri

- Kuuit egalunnut nalinginnaasumik aqquataasarput, suffereernermik kingorna imermi tarajoqanngitsumiit sineriatigut taavalu imermut tarajulimmut ingerlaarnerminni. Tamanna ukiuni tulleritaaani amerlasuuni pisinnaasarpoq, Kalaallit Nunaanni egalup uumaqqortunera pissutaalluni.

- Ingerlaarnermik nalaanni soorlu nattoralinnit piniarneqakkajuttarput, sanngiinnerat pisariumarnerallu atorluarlugu.

- Maajimi aamma savat piaqqisarput, piffissamilu tassani, silaannarmiitiaarneqarunik ass. perlulerialsaarsinnaasumi nunami mikisunik imminnut ikiorsinnaarpiannngitsunik uumasoralersarpoq.

- Tamanna ukiumut nalinginnaasumik pisartut nattoralinnit allaniillu uumasunik kiisortunit atorluarneqarsinnaapput.

Naggasiutigalugu oqartoqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaanni nattoralik issittumi pissutsinut sakkortuunut immikkuullarissumik naleqqussarsinnaassuseqartoq, tamanna ilutigalugu amerlassutsimikkut mianernartutut inissisimasuupput, allanngujaassuseqarnissarlu anguniarlugu silap nalerisimanissaa pingaartippaat. Kalaallit Nunaanni nattoralik, inuuniarnikkut pissutsit sakkortuut pissutigalugit nunarsuarmi nattoralinnut allanut sanilliullugu immikkuullarissuteqarpoq.

Najoqqutarisat:

Wille, F., & Kampp, K. (1983). Food of the white-tailed eagle *Haliaeetus albicilla* in Greenland.

Holarctic Ecology, 6, 81–88

Nattoralik, tamatta perput (1987)

Hjemmestyrets oplysningskampagne. (1987). Nattoralik, tamatta perput. Grønlands Hjemmestyre.

Den grønlandske havørns fødevalg

(1979). Den grønlandske havørns fødevalg. Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift, 73, 165–170.

Noter om havørnens adfærd i Grønland (1997). Noter om havørnens adfærd i Grønland. Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift, 91, 151–171.

Bestanden af havørn i Grønland(1990). Bestanden af havørn i Grønland. **Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift**, 84, 37–44.

Ilanngutassiat allakkiallu tamarmik ugguuna takuneqarsinnaapputwww.nattoralik.com